

სასესიო განაკვეთების პრობლემა კომერციულ ბანკებში და მათი რეგულირების აუცილებლობა

მარიამ ხაჩიძე
სტუდენტორანტი

რეზიუმე

წინამდებარე სტატიაში განხილულია საქართველოში მოქმედ კომერციულ ბანკებში არსებული საპროცენტო განაკვეთები, განაკვეთების ფორმირებაზე მოქმედი ფაქტორები და საკრედიტო პორტფელის თავისებურებანი. გამახვილებულია ყურადღება ისეთ მნიშვნელოვან საკითხზე, როგორიცაა ერთი მსესხებლის შემოსავლის გათვალისწინებით გაანგარიშება მასზე გასაცემი კრედიტების ოდენობაზე. თანამედროვე საბანკო ურთიერთობებში ერთგვარ პრობლემად გამოიკვეთა ერთ მსესხებელზე დამტკიცებული სესხების რაოდენობრივი ზრდა საშუალო და საშუალოზე დაბალი შემოსავლის პირობებში.

ნაშრომში მოყვანილია ერთ-ერთი მსოფლიოში ცნობილი აუდიტორული კომპანიის მიერ საქართველოსა და მეზობელი ქვეყნების საბანკო სისტემის, კონკრეტულად კი საპროცენტო განაკვეთებისა და საკრედიტო პორტფელის შედარებითი ანალიზი და კვლევის შედეგები.

შესავალი

საქართველოს ეკონომიკაში, ისევე როგორც მსოფლიოს სხვა ქვეყნების ეკონომიკებში ერთ - ერთ მნიშვნელოვან მიმართულებას წარმოადგენს საბანკო სექტორი. **საბანკო სისტემა** ქვეყნის ეკონომიკის მეტად რთული და ამასთან, აუცილებელი მექანიზმია. მასზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული მთლიანად ეკონომიკური სისტემის ქმედითუნარიანობა.

წინამდებარე სტატიაში განხილულია საქართველოში მოქმედ კომერციულ ბანკებში არსებული საპროცენტო განაკვეთები, განაკვეთების ფორმირებაზე მოქმედი ფაქტორები და საკრედიტო პორტფელის თავისებურებანი. გამახვილებულია ყურადღება ისეთ მნიშვნელოვან საკითხზე, როგორიცაა ერთი მსესხებლის შემოსავლის გათვალისწინებით გაანგარიშება მასზე გასაცემი კრედიტების ოდენობაზე. თანამედროვე საბანკო ურთიერთობებში ერთგვარ პრობლემად გამოიკვეთა ერთ მსესხებელზე დამტკიცებული სესხების რაოდენობრივი ზრდა საშუალო და საშუალოზე დაბალი შემოსავლის პირობებში.

ნაშრომში მოყვანილია ერთ-ერთი მსოფლიოში ცნობილი აუდიტორული კომპანიის მიერ საქართველოსა და მეზობელი ქვეყნების საბანკო სისტემის, კონკრეტულად კი საპროცენტო განაკვეთებისა და საკრედიტო პორტფელის შედარებითი ანალიზი და კვლევის შედეგები.

საკითხის აქტუალობიდან გამომდინარე მნიშვნელოვანია დეტალურად იქნეს შესწავლილი და განხილული კომერციული ბანკების ოპერირების თავისებურებანი, ფუნქციონირების მთავარი ასპექტები, საკრედიტო პროდუქტები და არსებული საპროცენტო განაკვეთები.

საკვანძო სიტყვები:

საბანკო სისტემა; საპროცენტო განაკვეთები; რეფინანსირების განაკვეთი; ბანკების მოგება; საკრედიტო პორტფელი; საქართველოში მოქმედ კომერციულ ბანკებში არსებული საპროცენტო განაკვეთები;

ძირითადი ტექსტი

საქართველოს ფინანსური სისტემა, ისევე როგორც მსოფლიო ფინანსური ბაზრები 2014- 2015 წელს რთული გამოწვევებით ხასიათდება. სირთულეები დიდწილად გამოწვეული იყო მსოფლიოში არსებული ფინანსური კრიზისით, ეკონომიკური ზრდის შენელებითა და რიგ რეგიონებში (მაგ: ჩვენი მეზობელ რუსეთსა და უკრაინაში) რთული გეოპოლიტიკური ვითარებით. ევროზონის ქვეყნებში სწორედ ამ პერიოდში დაიწყო საპროცე-

ნტო განაკვეთების გადახედვა, რათა მომხდარიყო მაღალი საპროცენტო განაკვეთების ოპტიმალურ ნიშნულამდე დაყვანა. ვითარებას ართულებს, როგორც ავლნიშნეთ, ეკონომიკაში მიმდინარე უარყოფითი ცვლილებები: ეკონომიკური აქტივობის დაბალი ტემპები, რეგიონში არსებული უმუშევრობის მაღალი დონე, ასევე, ვალუტის მაღალი გაცვლითი კურსის არსებობა.

როგორც მსოფლიოს სხვა ქვეყნების, ისე საქართველოს ეროვნული ბანკის ერთ-ერთ ძირითად პრიორიტეტს ფინანსური სექტორის გამჭვირვალობის უზრუნველყოფა წარმოადგენს. აღნიშნულის მისაღწევად ცენტრალური ბანკი კომერციულ ბანკებს უწესებს გარკვეულ მოთხოვნებს და ახორციელებს ფინანსური ანგარიშგებისა და ოპერაციების სისტემატიურ მონიტორინგს.

2014 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით საქართველოს საბანკო სექტორი 21 კომერციული ბანკით იყო წარმოდგენილი, მაგრამ 2015 წლისათვის ეს რაოდენობა შემცირდა, რადგან განხორციელდა სს „ბანკი კონსტანტას“ შერწყმა სს „თიბისი ბანკთან“ და სს „პრივატბანკის“ შეერთება სს „საქართველოს ბანკთან“. ასევე, მოხდა სს „საქართველოს ბანკის“ შემდგომ მეორე უმსხვილესი კომერციული ბანკის სს „თიბისი ბანკის“ შესვლა ლონდონის საფონდო ბირჟაზე. აღნიშნული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რადგან საფონდო ბირჟის მოთხოვნები ხელს უწყობს კომერციულ ბანკებში გამჭვირვალებების ზრდასა და ინვესტორთა მხრიდან მეტ დაინტერესებას.

ზემოაღნიშნულმა პროცესებმა გამოიწვია ადგილობრივ ბანკებს შორის კონკურენციის ზრდა და გამოიკვეთა საპროცენტო განაკვეთების კლების ტენდენცია.

უშუალოდ კომერციული ბანკების საკრედიტო პორტფელთან მიმართებაში აღსანიშნავია საცალო სესხების დიდი მოცულობით ზრდა კორპორატიულ, მცირე თუ საშუალო სესხებთან შედარებით. საცალო საკრედიტო სესხებს შეადგენს: იპოთეკური, სამომხმარებლო და მომენტალური განვადებები, რომლის წლიური ზრდის ტემპმა 63% შეადგინა.¹

2015 წლიდან მოყოლებული დღემდე მონაცემებს თუ გა-

1 საქართველოს ეროვნული ბანკი, წლიური ანგარიში 2014

დავხედავთ წინა წლებთან შედარებით, ერთი მნიშვნელოვანი დეტალია აღსანიშნავი. ეს არის ერთ მსესხებელზე გაცემული ფინანსური ვალდებულებების რაოდენობრივი ზრდა. მიუხედავად მაღალი საპროცენტო განაკვეთებისა, უმუშევრობის მაღალი მაჩვენებლისა და დასაქმებულ მოქალაქეთა დიდი ნაწილის დაბალი შემოსავლისა, საგრძნობლად გაიზარდა ფინანსური ტვირთი თითოეულ მსესხებელზე. აღნიშნულ პროცესებს ბიძგი მისცა საბანკო სექტორში დაფინანსების ზრდამ, უცხოური ფულის დიდი ოდენობით შემოღინებამ. თავის მხრივ, კომერციულმა ბანკებმა შეარბილეს მოთხოვნები და გამარტივებული წესებით: შემოსავლის დადასტურების გარეშე დაიწყეს სესხების გაცემა, რამაც გარდა სესხების სიმრავლისა, უკვე შემდგომში გამოიწვია ვადაგადაცილებული - ე.წ. გაფუჭებული სესხების წილის ზრდა მთლიან საკრედიტო პორტფელში.

აუცილებლად მიგვაჩნია, ერთ მსესხებელზე გაცემული სესხების რაოდენობრივ ზრდამდე განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს მსესხებლის, თანამსესხებლის, თავდების და შემდგომ მთლიანად მსესხებლის ოჯახის ყოველთვიურ ფინანსურ ხარჯებს: გადასახდელებს. ანუ მოხდეს, მსესხებლის წმინდა შემოსავლის გაანგარიშება და შემდგომ ამისა დადგენილი იქნეს ზღვრები: რა რაოდენობის ვალდებულებების დამტკიცებაა შესაძლებელი ერთ კონკრეტულ მსესხებელზე. ეროვნული ბანკი ამგვარ გრადაციას სთავაზობს კომერციულ ბანკებს¹:

ყოველთვიურად სესხზე გადასახდელები	წმინდა შემოსავალი ეროვნულ ვალუტაში (GEL)
30%	1000<
35%	1000-2000
40%	2000-4000
45%	>4000

¹ საქართველოს ეროვნული ბანკი: წლიური ანგარიში 2014. თბ. გრანულარული პორტფელი 2014წ.

როგორც ავლინებთ მთლიან საკრედიტო პორტფელში დიდია მცირე საცალო სესხების წილი. საცალო სესხები სხვა საკრედიტო ვალდებულებებთან შედარებით მაღალი საპროცენტო განაკვეთით ხასიათდება. კომერციული ბანკები მაღალ პროცენტურობას სესხების არსებობას მეტი საოპერაციო ხარჯის არსებობით ამართლებენ და თვლიან, რომ მისაღები მომგებიანობის ნაწილს მოსალოდნელი საკრედიტო დანაკარგების რისკი გარკვეულწილად ამცირებს.

ეროვნული ბანკის მონაცემებით არსებულ კომერციულ ბანკებში შემდეგი საპროცენტო განაკვეთები მოქმედებს: ცხრილი N2

საბაზრო საპროცენტო განაკვეთები სესხებზე							
	საპროცენტო განაკვეთები სესხებზე, სულ	მათ შორის:					
		ეროვნული ვალუტით	აქედან:		უცხოური ვალუტით	აქედან:	
			იურ. პირებზე	ფიზ. პირებზე		იურ. პირებზე	ფიზ. პირებზე
2014	14.3-18.4 %	17.5-21.1%	11.2-13.0%	21.5-24.5%	10.5-12.9%	9.9-11.5%	11.6-15.6%
2015	14.8-16.4%	18.2-21.1%	11.5-13.7%	21.6-25.5%	10.2-11.7%	10.1-11.4%	10.4-12.7%
2016	14.9-17.1%	20.9-23.3%	14.0-14.5%	25.6-26.6%	9.9-10.5%	10.0-10.0%	9.9-11.0%

ცხრილი N 2: წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი.

2015 – 2016 წლების მონაცემებს თუ გადავხედავთ, ვნახავთ, რომ კომერციულ ბანკებში უძრავი ქონებით უზრუნველყოფილ (იპოთეკურ) სესხებზე 11,8%-დან 13,9%-მდე მერყეობს საპროცენტო განაკვეთი. გაცილებით მაღალია არაუზრუნველყოფილი სესხების პროცენტი და ის 17,3%-დან -18,3%-მდეა. აღსანიშნავია უცხოურ ვალუტაში გაცემული სესხების წილი

და საპროცენტო განაკვეთები. ის 10,4% -11,3%-ს შეადგენს და მთლიანი საკრედიტო პორტფელის უდიდეს ნაწილს მოიცავს. მაშინ, როდესაც ლარში გაცემული სესხების ოდენობა 2015 წლის მონაცემებით 35,87%-ია, უცხოურ ვალუტაში გაცემული სესხების წილი მთლიან პორტფელში 64%-ს აჭარბებს.¹

როდესაც საუბარია საპროცენტო განაკვეთებსა და მათს ხელმისაწვდომობაზე, აუცილებელია შევეხოთ რეფინანსირების განაკვეთს (Official Discount Rate), რომლის ინსტრუმენტების გამართული ფუნქციონირება სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია დაბალი საპროცენტო განაკვეთების არსებობისათვის, სავალუტო ოპერაციებისას გრძელვადიანი და სტაბილური კურსის არსებობისთვის და ზოგადად საფინანსო სექტორის სტაბილურობისათვის. რეფინანსირების განაკვეთი არის ეკონომიკის რეგულირების საკვანძო მექანიზმი. როგორც ცნობილია, რეფინანსირების განაკვეთი 7,5%-მდე გაიზარდა და გახდა განმაპირობებელი საპროცენტო განაკვეთების ცვლილების. ის აღნიშნავს ოფიციალურ, ძირითად განაკვეთს, რომლის მიხედვითაც ცენტრალური ბანკები გასცემენ სესხს კომერციულ ბანკებზე. შესაბამისად, რაც უფრო მაღალია რეფინანსირების განაკვეთი, მეტად ძვირად უწევთ ბანკებს სესხის აღება. შესაბამისად საცალო თუ ბიზნეს დაკრედიტებისას (სესხების გაცემისას) თუკი მოხდება არსებული საპროცენტო განაკვეთების შენარჩუნება სესხებზე, მოგება ნაკლები უნდა მიიღონ, ან უნდა გაზარდონ საპროცენტო ნიშნული მაღალი მოგების მიღების მიზნით.

ჰოლანდიურმა საერთაშორისო აუდიტორულმა ფირმამ „KPNB“-მ, რომელიც მსოფლიოს წამყვან ოთხ აუდიტორულ კომპანიას შორის ერთ-ერთია, აღმოსავლეთ ევროპის, ბალკანეთის, კავკასიისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებში ჩაატარა შედარებითი კვლევა საქართველოსა და ამ ქვეყნებში არსებული საპროცენტო განაკვეთების არსებობაზე. კვლევა აქცენტირებული იყო კონკრეტულად საკრედიტო პროდუქტებზე. კვლევამ მოიცვა: აზერბაიჯანი, პოლონეთი, სერბეთი, სომხეთი და ყაზახეთი. გამოკვლეული იქნა იპოთეკური, უზრუნველყოფილი და არა-

1 „ბანკები და ფინანსები“ . ნოემბერი, 2015

უზრუნველყოფილი, კორპორატიული სესხები და საკრედიტო ბარათები. ისევე, როგორც ზემოხსენებულ ქვეყნებში არსებული ნომინალური და ეფექტური საპროცენტო განაკვეთები.

ზოგადი მონაცემებიდან საყურადღებოა უზრუნველყოფილი და არაუზრუნველყოფილი სესხების, საკრედიტო ბარათების საპროცენტო განაკვეთების მაგალითი¹:

საკრედიტო ბარათებზე არსებული %(NC)	ეფექტური % განაკვეთი (NC)	ნომინალური % განაკვეთი (FC)
Georgia	36.0%	53.8%
Armenia	21.7%	26.9%
Azerbaijan	24.3%	27.5%
Kazakhstan	22.7%	30.6%
Poland	16.0%	23.8%
Serbia	26.7%	32.6%

ცხრილი N3: წყარო: KPMG Cross-Country Comparative Research on Credit Effective Interest Rates

ქვეყანა (NC)	ეფექტური % არაუზრუნ. სესხები	ნომინ. % არაუზრ. სესხები	ეფექტური % სამომხ. სესხები (უზრუნველყ)	ნომინ. % სამომხ. სესხები (უზრუნველყ)
Georgia	15.1%	18.8%	15.1%	19.2%
Armenia	24.0%	29.9%	24.0%	29.3%
Azerbaijan	22.0%	25.0%	19.4%	21.7%
Kazakhstan	16.4%	19.2%	14.4%	17.1%
Poland	14.3%	17.6%	11.5%	13.7%
Serbia	20.5%	26.1%	21.2%	25.7%

ცხრილი N4: წყარო: KPMG Cross-Country Comparative Research on Credit Effective Interest Rates

¹ KPMG Cross-Country Comparative Research on Credit Effective Interest Rates. 2014. March 11.

მაშინ როდესაც, საკმაოდ მაღალ პროცენტში გასცემენ კომერციული ბანკები სესხებს, 2-3 ჯერ დაბალია მათ მიერ დარიცხული სარგებელი ბანკებში განთავსებულ დეპონირებულ (ვადიანი თუ მოთხოვნამდე დეპოზიტები) თანხებზე. ჯერ კიდევ 2011 წლიდან მოყოლებული მსოფლიო ბანკის სტატისტიკას თუ გადავხედავთ, ვნახავთ: გარდა იმისა, რომ კრედიტების სიძვირით საქართველო მე-5- მე-7 ადგილზეა, ერთ - ერთი იმ ქვეყანათაგანია, სადაც შეუსაბამოდ დიდია სხვაობა სესხის პროცენტსა და დეპოზიტზე დარიცხულ საპროცენტო სარგებელს შორის. თუკი განვითარებულ ქვეყნებში სხვაობა მაქსიმუმ 3 – 4%-ს შორის მერყეობს, საქართველოში ეს მაჩვენებელი 15-16%-ია.¹

როგორც ავლნიშნეთ, კრედიტების სიძვირეს ბანკთაშორისი კონკურენციაც განაპირობებს. თუმცა სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით როგორც სესხების, ისე დეპოზიტების პორტფელის 70% - 75% კონცენტრირებულია სამ უმსხილეს კომერციულ ბანკში. ესენია: „თიბისი ბანკი“, „საქართველოს ბანკი“ და „ლიბერთი ბანკი“.

აღსანიშნავია, რომ ძირითადად კომერციული ბანკების მოგებაში უდუდესი წვლილი საპროცენტო შემოსავლებზე მოდის და განპირობებულია როგორც საცალო საბანკო დაკრედიტებაში არსებული მაღალი საპროცენტო სარგებლით, ასევე რაოდენობრივად დიდი პორტფელით. იგივეს ვერ ვიტყვით კორპორატიულ, მცირე და საშუალო სესხებზე, რომელთა შემოსავლიანობაც და მოცულობაც კლების ტენდენციით ხასიათდება.

მიუხედავად ეკონომიკური სირთულეებისა, კრედიტების სიძვირისა და მაღალი გაცვლითი კურსისა ერთი რამ ცხადია: კომერციულმა ბანკებმა 2013 წლის 389,1 მლნ ლარის მოგება გააუმჯობესეს და 2014 წელი 474,8 მლნ ლარის მოგებით დაასრულეს. რაც შეეხება 2015 წელს, კომერციული ბანკების წმინდა მოგებამ ისტორიულ მაქსიმუმს მიაღწია და ნახევარ მილიარდ ლარს გადააჭარბა².

1 World Bank, Annual report 2011.

2 „ბანკები და ფინანსები“ 2015. ნოემბერი

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. „ბანკები და ფინანსები“ . ნოემბერი, 2015
2. საქართველოს ეროვნული ბანკი, წლიური ანგარიში 2014
3. საქართველოს ეროვნული ბანკი; საინფორმაციო ბიულეტენი;
4. Деньги. Кредит. Банки: Учебник для ВУЗов / Е.Ф. Жуков, Л.М. Максимова, А.В. Печникова и др.; под ред. Е.Ф. Жукова. – М.: ЮНИТИ, 2007.
5. Е.В. Иода, И.Р. Унанян. „Основы Организации Деятельности Коммерческого Банка,, изд: ТГТУ, Тамбов, 2003
6. KPMG Cross-Country Comparative Research on Credit Effective Interest Rates. 2014. March
7. World Bank, Annual report 2011

REFERENCES:

1. Banking and Finance. November 2015 (In Georgian Language);
2. The National Bank of Georgia, Annual Report 2014 (In Georgian Language);
3. The National Bank of Georgia, Newsletter; (In Georgian Language);
4. Money. Credit. Banks: A Textbook for High Schools / E.F Zhukov, L.M Maksimov, A.V Pechnikova etc .; ed. E.F Zhukova. - M .: UNITY 2007.
5. E.V Iodine, I.R Hunanyan. „, For organizational Commercial Bank,, ed TSTU, Tambov, 2003.
6. KPMG Cross-Country Comparative Research on Credit Effective Interest Rates. 2014. March
7. World Bank, Annual report 2011.

LENDING RATES PROBLEM OF COMMERCIAL BANKS AND THE NEED FOR THEIR REGULATION

Mariam Khachidze
GTU, PhD student

RESUME

The presented article discusses the interest rates in the existed commercial banks of Georgia, affecting factors on the formation of rates and the characteristics of the loan portfolio. the attention is focused on such important issues, such as the considering the calculation of borrower's income for the issuing of credits amount. In the modern banking relations there were shown some kind of problems, mainly that on one side borrowers are quantitatively increased in spite of that their incomes are even low than average conditions.

In the work is given the banking system in Georgia and in the neighboring countries, concretely the interest rates and comparative analysis of the credit portfolio and the survey results held by the one of the world famous audit company.